

**Agnieszka Wartecka-Ważyńska,
Jan Sikora**

**Wybrane społeczne uwarunkowania
uczestnictwa młodzieży w turystyce
religijnej w świetle badań
empirycznych**

Ekonomiczne Problemy Usług nr 65, 191-204

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

AGNIESZKA WARTECKA-WAŻYŃSKA

Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu

JAN SIKORA

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

WYBRANE SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA UCZESTNICTWA MŁODZIEŻY W TURYSTYCE RELIGIJNEJ W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Wstęp

Turystka pielgrzymkowa i religijna to podróże podjęte z motywów religijnych lub religijno-poznawczych, których głównym celem są miejsca związane z historią religii, miejsca kultu religijnego, wydarzenia o charakterze religijnym oraz obiekty sakralne.

Należy jednak odróżnić turystykę religijną od pielgrzymkowej. Turystyka religijna to wyjazdy o charakterze religijno-poznawczym. Turyści podróżują do miejsc świętych, a ich głównymi motywami są: modlitwa, poznanie historii i architektury kultury religijnej. Turystyka pielgrzymkowa jest natomiast podróżą, w której głównym motywem jest spotkanie z Bogiem, modlitwa, uczestnictwo w uroczystościach religijnych¹.

Za turystykę religijną uważa się turystyczne wędrowanie, w którym – obok motywów typowych dla uprawiania turystyki, takich jak: chęć ruchu, odpoczynku lub zaspokojenia poznawczych pragnień – występują pobudki religijne: chęć poznania ośrodków kultu, religijnych zabytków, wzięcia udziału w religijnych obchodach i uroczystościach w celu bliższego zaznajomienia się z nimi².

¹ A. Mikos von Rohrscheidt, *Turystyka kulturowa – fenomen, potencjał, perspektywy*, Wyd. Milenium, Gniezno 2008, s. 147.

² M. Ostrowski, *Teologiczne rozważania nad problemem odpoczynku*, w: „Polonia Sacra” 1997, t. I, Warszawa 1997.

Pielgrzymkę i turystykę religijną łączy ze sobą przemieszczanie się w przestrzeni. Turysty i pielgrzymi korzystają z tych samych urządzeń i miejsc, a więc np. z tych samych środków transportu, szlaków, infrastruktury; zmierzają też do tych samych ośrodków religijnych. Natomiast zasadniczą różnicę między turystami a pielgrzymami stanowi motywacja podróży. Pątnicy kierują się na pierwszym miejscu wiarą i chęcią spełniania praktyk religijnych, a dla turystów wiodącym motywem są pragnienia kulturalno-poznawcze i rekreacyjne. Te ostatnie nie wykluczają bynajmniej wątku religijnego, który u turystów może przejawiać się choćby w chęci poznania religii, religijnej kultury, obrzędów albo nawet w pragnieniu wypełniania określonych aktów wiary. Będzie to jednak motyw drugorzędny, pozostający niejako w tle za innymi, podstawowymi. Wskazywane różnorodne motywy stoją u podstaw różnic w sposobie realizacji obu wędrówek³.

Turystykę religijną należy odróżnić od turystyki kulturalnej. A. Jackowski zwraca uwagę, iż do ośrodków pątniczych przybywają osoby wiedzione motywami wyłącznie pozareligijnymi, np. wypoczynkowymi, kuracyjnymi, poznawczymi. Wiele miejsc uważanych za święte położonych jest w uroczych pod względem przyrody zakątkach (Kalwaria Zebrzydowska, Montserrat, La Salette) bądź w okolicach znanych kurortów. Wiele sanktuariów i kościelnych obiektów stanowi wybitne pomniki kultury, toteż chętnie bywają one odwiedzane przez turystów (np.: bazyliki Rzymu, małopolski Szlak Architektury Drewnianej prowadzący do wielu sakralnych obiektów). Nie można więc tego rodzaju podróży uznać za turystykę religijną w ścisłym sensie, a tym bardziej za pielgrzymkową⁴.

W turystyce religijnej pojawiają się więc elementy związane z wiarą i kultem religijnym, natomiast w turystyce kulturowej motywy te nie występują.

Celem artykułu jest przedstawienie uczestnictwa młodzieży szkół ponadgimnazjalnych w turystyce religijnej. Szczególną uwagę zwrócono na motywy uczestnictwa w turystyce religijnej, najczęściej odwiedzane miejsca kultu religijnego, aspekty turystyki religijnej, a także przynależność młodzieży do organizacji kościelnych. Artykuł ma charakter teoretyczno-empiryczny. Badaniami za pośrednictwem ankiety objęto 950 uczniów szkół ponadgimnazjalnych województwa wielkopolskiego. Podstawową techniką badawczą była ankieta i wywiad niesformalizowany, przeprowadzony z nauczycielami badanych szkół oraz analiza literatury przedmiotu⁵.

³ A. Jackowski, *Święta przestrzeń świata. Podstawy geografii religii*, Wyd. Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2003, s. 123–124.

⁴ Ibidem, s. 124–125.

⁵ A. Wartecka-Ważyńska, S. Ren, *Uczestnictwo młodzieży ponadgimnazjalnej w turystyce religijnej*, w: *Zeszyty Naukowe* nr 521, „Ekonomiczne Problemy Turystyki” nr 11, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2009, s. 248.

1. Miejsca pielgrzymkowe w Wielkopolsce

Każdy region ma swoją „Częstochowę”. „Częstochową” wielkopolską jest Licheń. Kiedyś przyciągał on pątników cudownym obrazem Matki Bożej, od kilku lat dodatkową atrakcją jest nowa, największa w Polsce bazylika. W dość odległej przeszłości popularnością cieszyły się inne małe miejscowości, jak np. Bezdrowo – mała wieś niedaleko Wroniek, gdzie czczony był Chrystus Ukrzyżowany. Zmalała również ranga innych sanktuariów położonych w Wielkopolsce, takich jak: Brdów, Skulsk, Kawnice. Wiele wielkopolskich „miejsc świętych” położonych jest z dala od uczęszczanych szlaków komunikacyjnych (Dąbrówka Kościelna, Żegocin, Tursko, Lutynia), a kościoły z obrazami i figurami uważanymi za cudowne usytuowane są zwykle na wzgórzu, w otoczeniu drzew (Brdów, Rokitno, Dąbrowa Kościelna, Święta Górka pod Gostyniem) lub jakby ukryte (Tursko). Są też sanktuaria położone poza miastem lub wsią (kościółek Na Półce – dwa kilometry za Bralinem w kierunku Rychtala). W Wielkopolsce znajduje się około 50 sanktuariów, które dzielą się na pańskie, maryjne (jest ich najwięcej) i świętych⁶ (rys. 1).

2. Analiza wybranych wyników badań

Pielgrzymowanie jako ponadczasowy fenomen religijny ciągle ewoluuje. Jest to zjawisko religijno-społeczne, a na jego formy zewnętrzne miały i mają wpływ uwarunkowania natury politycznej, kulturowej, historycznej, a przede wszystkim religijnej. Istotną niezmienną cechą tego zjawiska jest obcowanie z *sacrum*. Zbiorowe lub indywidualne pielgrzymki stanowią bardzo rozpowszechnioną i popularną formę obrzędów we wszystkich religiach świata. Każde pielgrzymowanie wiąże się z pokonaniem pewnej przestrzeni sakralnej, a jej celem religijno-przestrzennym jest dotarcie do świętego miejsca oddzielnego zazwyczaj od świata zewnętrznego, wyjątego spod władzy osób świeckich⁷.

Religia oddziałuje na człowieka, na jego umysł, charakter, wybór życiowej marszruty⁸. Jak twierdzi K. Przeclawski, „turysta wędrujący po świecie spotyka na swej drodze wiele przejawów religii. Spotyka zarówno miejsca funkcjonującego kultu religijnego, jak też symbole religijne, które w wyniku inspiracji religijnej stanowią ‘atrakcję turystyczną’. Zwiedza kościoły, cerkwie, synagogi, meczety, świątynie buddyjskie. Jest świadkiem (lub uczestnikiem) nabożeństw, modlitw, pielgrzymek. Podziwia piękno architektury, rzeźby, malarstwa, muzyki religijnej.

⁶ <http://www.wotwielkopolska.pl>.

⁷ A. Kawalec, *Socjologiczne aspekty turystyki religijno-pielgrzymkowej w powiecie jasielskim*, w: *Turystyka religijno-pielgrzymkowa*, red. W.W. Gaworecki, WSHiT, Gdańsk 2005, s. 45.

⁸ J. Kozielski, *Z Bogiem albo bez Boga*, PWN, Warszawa 1991, s. 114.

Nawiązuje kontakty z przejawami bardzo wielu religii zarówno starożytnych, jak i dziś funkcjonujących”⁹.

Rys. 1. Miejsca pielgrzymkowe w Wielkopolsce

Źródło: <http://www.turystyka-kulturowa-wlkp.pl>.

⁹ K. Przeclawski, *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, Albis, Kraków 1997, s. 143.

Charakter religijny nosiły już najdawniejsze podróże. Starożytni Grecy wędrowali do miejscowości o charakterze religijnym, do miejsc, w których mogli zasięgnąć rady kapłanów. Podróże takie niewątpliwie stwarzały możliwości poznania nowych krajów¹⁰.

Do najbardziej znanych należały pielgrzymki w Olimpii związane ze świętem ku czci Zeusa, które obchodzono co cztery lata, począwszy od VII w. p.n.e. Początkowo pielgrzymowali tam tylko Grecy, później zaczęli przyjeżdżać również Rzymianie¹¹.

Wędrowki do uświęconych miejsc dość szybko rozwinęły się w dobrze wykształconą formę turystyki religijnej. Uczestnikami tych pielgrzymek byli mieszkańcy różnych krajów europejskich wędrujący do świętych miejsc przede wszystkim we Włoszech (głównie do Rzymu), w Hiszpanii (Santiago de Compostela) i Palestynie. W późniejszych czasach ta forma wędrowki przybrała znaczniejsze rozmiary i przez wiele stuleci odgrywała istotną rolę w strukturze ówczesnego ruchu turystycznego¹².

Spośród pątników chrześcijańskich ponad 80 mln (40%) wędruje do 20 głównych ośrodków pielgrzymkowych. Do najpopularniejszych z nich należą: Rzym z Watykanem (12 mln), San Giovanni Rotondo (7 mln), Lourdes (6 mln), Fatima (5 mln), Jasna Góra (4 mln) oraz meksykańskie Guadelupe (12 mln)¹³.

Podobnie jak w Europie, także w Polsce początków turystyki należy szukać w wędrowkach o charakterze religijnym. Podróżowano głównie do Włoch i Palestyny, a także do Indii. Były to głównie pielgrzymki albo wyprawy krzyżowe¹⁴.

Współcześnie turystyka religijna rozwija się bardzo prędko zarówno w Europie, jak i w Polsce. Rola oraz miejsce Polski w światowych migracjach pielgrzymkowych są znaczące. Polska należy do tych nielicznych krajów świata, w których wielka aktywność pielgrzymkowa utrzymuje się nieprzerwanie od początków państwowości. W chwilach trudnych pielgrzymki stanowiły istotny czynnik kształtowania się tożsamości narodowej Polaków. Ośrodki kultu religijnego odgrywały zawsze ważną rolę obyczajową, bowiem pielgrzymowanie sprzyjało rozszerzaniu zainteresowań, pozwalało poznać inne środowisko, inne obyczaje, inne regiony i miejscowości. Pielgrzymki końca lat 70. i 80. ubiegłego wieku stanowiły istotny czynnik zacieśniania nie tylko więzi lokalnych czy regionalnych, ale przede wszystkim stwarzały jeden z najważniejszych elementów integracji narodowej Po-

¹⁰ Z. Kulczycki, *Zarys historii*, Zakład Wydawniczo-Propagandowy PTTK, Warszawa 1980, s. 52.

¹¹ J. Waraszyńska, A. Jackowski, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa 1978, s. 126.

¹² Ibidem, s. 128.

¹³ www.niedziela.pl raport 2006 – prof. dr hab. Antoni Jackowski, dr Izabela Sołjan, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytet Jagielloński, Zakład Geografii Religii.

¹⁴ Ibidem, s. 247.

laków. Piesze pielgrzymki na Jasną Górę stały się swoistym fenomenem religijnym, społecznym i kulturowym nawet w skali ogólnoświatowej. Wreszcie pielgrzymki odgrywały zawsze ważną rolę w pobudzaniu zainteresowań krajoznawczych i turystycznych Polaków¹⁵.

W migracjach pielgrzymkowych uczestniczy 5–7 mln Polaków rocznie, a więc ponad 15% ludności Polski. Przez stulecia Polska była krajem wielonarodowościowym i wielowyznaniowym. Odzwierciedleniem tego były i są nadal również migracje pielgrzymkowe. Obok katolików obrządków łacińskiego i wschodniego pielgrzymują wyznawcy prawosławia i islamu. W przeszłości pielgrzymowali członkowie wspólnot żydowskich, a w latach rozbiorów również polscy protestanci. Polacy stanowią obecnie około 5% chrześcijan pielgrzymujących na świecie i ponad 20% w Europie. Dane te upoważniają do tego, by zaliczyć Polskę do grupy najbardziej pielgrzymkowych krajów świata. W Polsce rejestruje się ponad 500 sanktuariów pielgrzymkowych. Zdecydowana większość (98%) ośrodków pątniczych należy do Kościoła rzymskokatolickiego. W ośrodkach katolickich dominują sanktuaria maryjne – około 430 (ponad 85% ogółu), z tego ponad 200 z koronowanymi wizerunkami Matki Bożej¹⁶. Pielgrzymkowe ośrodki katolickie można podzielić na te o zasięgu: międzynarodowym, krajowym, ponadregionalnym, regionalnym i lokalnym. Najważniejsze ośrodki o zasięgu międzynarodowy to: Jasna Góra w Częstochowie, Kraków Łagiewniki, Licheń, Kalwaria Zebrzydowska, Niepokalanów, Góra Świętej Anny oraz prawosławna Grabarka. Specyficznym ośrodkiem jest Oświęcim, w którym rejestruje się parapielgrzymki wyznawców różnych religii i wyznań z całego świata.

Grupę miejscowości o zasięgu krajowym stanowią ośrodki o zróżnicowanych tradycjach pielgrzymkowych: Piekary Śląskie, Gniezno, Warszawa, Zakopane Krzeptówki i prawosławna Jabłeczna¹⁷.

Do grupy o zasięgu ponadregionalnym, tj. zazwyczaj obejmującym kilka diecezji, należy zaliczyć 25 sanktuariów. Najbardziej znane wśród nich to: Bardo Śląskie, Wambierzyce, Trzebnica, Ludźmierz, Tuchów, Kalwaria Pałacowska, Kodeń, Leśna Podlaska, Gietrzwałd, Święta Lipka, Wejherowo, Swarzewo, Święty Krzyż, Dukla, Kałków-Godów oraz ośrodki prawosławne Supraśl i Góra Jawor, a także muzulmańskie w Bohonikach i Kruszynianach.

Grupę ośrodków o zasięgu regionalnym tworzy blisko 135 sanktuariów, zaś o zasięgu lokalnym – 330. Należy też wspomnieć o ośrodkach pielgrzymkowych żydów, zwłaszcza chasydów – w Krakowie, Leżajsku, Bobowej czy Nowym Sączu¹⁸

¹⁵ www.niedziela.pl raport 2006 – prof. dr hab. Antoni Jackowski, dr Izabela Soljan, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Zakład Geografii Religii.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

Według K. Przeclawskiego, kształtować aktywność turystyczną za pośrednictwem religii można zarówno będąc człowiekiem wierzącym, jak i niewierzącym – doceniając znaczenie *sacrum* w kulturze oraz szanując wyznania i wiarę innych¹⁹.

W turystyce religijnej więc uczestniczą ludzie wierzący (nie tylko ze względu na docenianie wartości *sacrum*), ale także obojętni religijnie, dla których istotnym elementem tych podróży są wartości turystyczno-poznawcze. Turystyką religijną interesują się różne segmenty rynku turystycznego ze względu na cechy kulturowo-społeczne i geograficzne oraz demograficzne.

K. Przeclawski wyróżnił następujące typy turystów religijnych:

1. religijnie obojętnych (turysta świecki) dzielących się na dwie podgrupy
 - tych, którzy nie mają żadnego poczucia wiary,
 - tych, którzy, będąc niewierzącymi, doceniają wiarę u bliźnich;
2. turystów pielgrzymkowych dzielących się na dwie podgrupy
 - wierzących, ale udających się w podróż w celach niezwiązanych z religią,
 - niepielgrzymujących, ale świadomie pragnących przeżywać spotkanie z miejscami uświęconymi;
3. pielgrzymów określonych mianem *pious pilgrim*²⁰.

Turystyka religijna spełnia różne funkcje w zakresie wychowania współczesnego człowieka, szczególnie młodego pokolenia, a mianowicie:

- funkcję kształtowania postaw moralnych i promowania wartości religijnych. Uczestnik pielgrzymek nawiązuje kontakty z innymi ludźmi, pogłębia więzi, przelamuje narodowe uprzedzenia, uczestniczy w spotkaniu odmiennych kultur i cywilizacji;
- funkcję kształcenia współczesnego człowieka. Turysta, pielgrzym rozszerza wiedzę o Bogu, o religii, ma możliwość poznawania obcej społeczności i kultury²¹.

Przeprowadzone badania wśród młodzieży szkół ponadgimnazjalnych w województwie wielkopolskim na temat jej uczestnictwa w turystyce religijnej wskazują, iż turystyka ta pełni funkcję wychowawczą, kształtuje postawy społeczne i wzmacnia umiejętność współżycia społecznego. Za udział w turystyce religijnej przyjęto pielgrzymki, rajdy, parafialne procesje, rekolekcje organizowane poza szkołą. W turystyce religijnej uczestniczyło około 71% badanych respondentów.

Zestawiając fakt uczestnictwa w turystyce religijnej i typ szkoły, można zauważyć, że częściej w turystyce religijnej brali udział uczniowie liceów ogólnokształcących (82,25%) niż uczniowie zawodowych szkół średnich (55,5%) (tabela

¹⁹ K. Przeclawski, *Człowiek a turystyka...*, op.cit. s. 143.

²⁰ Anna Maron, *Turysta a pielgrzym – różnice motywacji poznawczej*, w: *Turystyka religijna*, red. Z. Kroplewskiego, A. Panasiuka, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2010, s. 72.

²¹ A. Kawalec, *Socjologiczne...*, op.cit., s. 217.

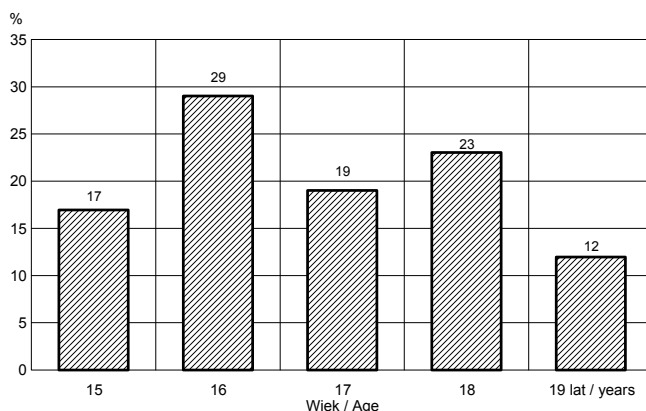
1). Łączy się to zapewne z różnicami w programach kształcenia, jakie występują pomiędzy zawodowymi tymi szkołami. W pierwszych typach szkół więcej jest przedmiotów humanistycznych i geografii oraz godzin ich realizacji, które sprzyjają tego typu turystyce.

Tabela 1

Uczestnictwo młodzieży w turystyce religijnej a typ szkoły

Typ szkoły	Uczestnictwo w turystyce religijnej					
	Tak		Nie		Razem	
	N	%	N	%		
Liceum ogólnokształcące	445	82,25	96	18,40	541	100,00
Średnia szkoła zawodowa	227	55,50	182	44,50	409	100,00
Suma odpowiedzi	672	70,80	278	29,20	950	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 2. Przynależność do organizacji kościelnych młodzieży w wieku 15–19 lat (%)

Źródło: opracowanie własne.

Turystyce religijnej sprzyja także członkostwo młodzieży w organizacjach kościelnych²². Okazuje się, że do organizacji kościelnych należało 17% badanej młodzieży 15-letniej, 29% 16-letniej, 19% 17-letniej, 23% 18-letniej i 17% 19-latków (rys. 2). Młodzież ta zrzeszała się przede wszystkim w grupach oazowych i chórach kościelnych itp. Można zatem wysnuć wniosek, że organizacje te

²² A. Wartecka-Ważyńska, S. Ren, *Uczestnictwo...*, op.cit., s. 247.

skuteczniej zachęcały młodzież do uprawiania turystyki, niż inne organizacje świeckie, takie jak: PTTK, PTSM, LOP²³.

Fenomen turystyki religijnej tkwi również w tym, że jest ona wartością, która zaspokaja kilka podstawowych potrzeb człowieka, a mianowicie:

1. W odniesieniu do potrzeb rozwoju społecznego człowieka turystyka religijna zaspokaja potrzebę poznawczą. Dotyczy to poznawania przyrody, dzieł stworzonych przez Boga i przez człowieka, jak też potrzebę poznawania stosunków społecznych.
2. Potrzebę osobistych kontaktów z przyrodą, z Bogiem – nawiązywania z Nim kontaktu poprzez ciszę oraz kontemplację.
3. Potrzebę twórczości, w tym twórczego myślenia, twórczej pracy i twórczego działania. Turystyka stanowi bodziec do realizacji potrzeby twórczości poprzez zainteresowanie, zdziwienie, zwątpienie, porównywanie, zachwyt.
4. Potrzebę nowości i nowych doświadczeń. Potrzeba ta związana jest z procesem tworzenia ludzkiej kultury. Turystyka stwarza właśnie szansę nowych zdobywania doświadczeń, nowych przeżyć.
5. Potrzebę wolności, własnego wyboru. Turystyka daje poczucie wyzwolenia, złudzenie niezależności od różnych spraw życia codziennego.
6. Potrzebę wypoczynku, oddychania świeżym powietrzem, ruchu i wysiłku fizycznego²⁴.

Turyści religijni podejmują podróż w wyniku potrzeb będących ich motywacją. Badanie motywacji turystycznej młodzieży nie jest łatwe. Często trudno jest dokładnie określić, jakie źródło motywacji przyciąga turystę (ang. *pull*) (np. atrakcje turystyczne, zabytki, sanktuaria) lub też co popycha turystę do wyjazdu (ang. *push*) – a więc cały zespół jego potrzeb, aspiracji i zainteresowań²⁵.

Analiza motywów (określonych podczas przeprowadzonych rozmów z turystami i uczestnikami pielgrzymek) wykazała, że można wskazać różnice w motywacji pielgrzymy i turysty religijnego. A. Maron dokonała pogrupowania motywów wyjazdów na podstawie występujących w literaturze przedmiotu kategorii²⁶ (tabela 2).

²³ Ibidem, s. 248.

²⁴ A. Kawalec, *Socjologiczne...*, op.cit., s. 216–217.

²⁵ A. Wartecka-Ważyńska, *Turystyka młodzieży i jej uwarunkowania*, Wyd. UAM, Poznań 2007, s. 50.

²⁶ A. Maron, *Turysta a pielgrzym*, op.cit., s. 72.

Tabela 2

Zestawienie motywacji turysty i pielgrzyma

Motyw	Turysta	Pielgrzym
poznanie: motyw doznania chęć udania się do innego kraju	chęć poznania intelektualnego, świadomego, zmysłowego odbioru rzeczywistości, chęć poznania duchowego	ważniejszy od poznania intelektualnego jest motyw doznania emocjonalnego, poznania duchowego
odpoczynek	jeden z motywów podjęcia podróży jednak niedominujący	pełni pewną rolę motywacyjną, jednak u świadomego pątnika nie dominuje
spędzanie czasu z nowo poznanymi ludźmi	chęć poznania nowych osób, nawiązania przyjaźni, nie ma na nią wpływu chęć głębszego przeżycia duchowego	motyw o mniejszym znaczeniu, wartością pozostaje motyw rozwoju duchowego jednostki, chęć doświadczenia własnej duchowości w grupie, poznanych osób mających podobne wartości, przyczynia się do duchowego wzbogacenia jednostki
podporządkowanie się modzie, wyjazdy jako element konsumpcji	możliwość tańszego wyjazdu (często za granicę)	możliwość tańszego wyjazdu, ale przeżycie wewnętrzne jest ważniejsze
potrzeby emocjonalne i estetyczne – nawiązanie kontaktu z naturą, ludzkimi dziełami	poznanie ludzi, kontakt ze sztuką sakralną	poznanie duchowe poprzez kontakt ze sztuką sakralną i ludźmi
potrzeby twórcze – praca artystyczna		poszukiwanie natchnienia do pracy twórczej
potrzeby biologiczne		motyw błagalny (uzdrowienie) równorzędny z chęcią oddania czci

Źródło: A. Maron, *Turysta a pielgrzym – różnice motywacji poznawczej*, w: *Turystyka...*, op.cit., s. 73.

Analizując dane zawarte w tabeli 2, można zauważyć, że u podstaw podjęcia podróży leży wiele motywów. Uczestnik podróży rzadko podejmuje ją z jednego ściśle określonego powodu, jednak w każdym przypadku możliwe jest wskazanie motywu dominującego. Jak to zaprezentowano w tabeli, pewną rolę odgrywa motyw zaspokojenia potrzeb emocjonalnych, estetycznych i zdrowotnych, ale dominujący okazał się motyw poznawczy (chęć doznania). Główną różnicą tego doznania jest płaszczyzna – duchowo-emocjonalna w przypadku pielgrzyma i intelektualno-zmysłowa jeśli chodzi o turystę²⁷.

Z badań nad motywami uczestnictwa młodzieży w turystyce religijnej wynika, że respondenci kierują się następującą motywacją: motyw zaspokojenia potrzeb emocjonalnych (osobisty kontakt z Bogiem, motyw błagalny), motyw przyjaźni i bycie we wspólnocie (poznanie innych ludzi), motyw poznawczy (chęć poznania

²⁷ A. Maron, op.cit., s. 74.

nowych miejsc, zabytków), motyw zdrowotny (poprawa warunków psychofizycznych, rekreacja) itp. Motywy emocjonalny i poznawczy wydają się jednymi z najważniejszych spośród deklarowanych przez młodzież (tabela 3).

Tabela 3

Motywy uczestnictwa młodzieży w turystyce religijnej

Typ szkoły	Motywy uczestnictwa w turystyce religijnej								Razem	
	Poznanie innych ludzi		Motyw emocjonalny		Motyw poznawczy		Poprawa warunków psychofizycznych			
	liczba	(%)	liczba	(%)	liczba	(%)	liczba	(%)		
Liceum ogólnokształcące	60	11,2	239	44,7	207	38,7	29	5,4	535	100,00
Średnia szkoła zawodowa	19	4,6	261	62,9	126	30,4	9	2,2	415	100,00
Razem Total	79	15,8	500	107,6	333	69,1	38	7,6	950	100,00

* respondenci mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki przeprowadzonych badań oraz spostrzeżenia ks. M. Ostrowski potwierdzają, że pielgrzymka jest podróżowaniem, w którym dominują cele religijne i kultyczne. Nie wyklucza ona jednak równoległych innych motywów, np.: przeżycia przyjaźni we wspólnocie, chęć poznania nowych okolic i zabytków, rekreacji, a nawet doświadczenia rozrywki i przygody. Z drugiej jednak strony turystyka może przyjmować cele bliskie religijnym, gdy jej uczestnicy nawiedzają kościoły, sanktuaria i pobożnie uczestniczą tam w kultycznych aktach. Wszakże często są oni osobami głęboko wierzącymi. Niekiedy ów motyw religijny staje się na tyle mocny, że decyduje o zmianie jakości wędrowania, przybliżając je do pielgrzymowania. Bywa również tak, że mimo uczestnictwa w religijnych aktach, dla turystów dominujący pozostaje aspekt poznawczy bądź religijno-poznawczy. Tak więc wiele podróży oscyluje pomiędzy turystyką i pielgrzymką, a ich motywy wzajemnie się przenikają. W praktyce nie zawsze jednoznacznie i do końca można określić, z jakiego rodzaju wędrowaniem mamy do czynienia – czy jest to pielgrzymka, czy turystyka religijna, czy też jedynie turystyka kulturalna. W codziennym życiu wędrujących turystów i pielgrzymów przeplatają się rozmaite motywy²⁸.

²⁸ Ks. M. Ostrowski, *Duszpasterstwo wobec problemu czasu wolnego człowieka. Aspekt moralno-pastoralny ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień turystyki*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1996, s. 351.

Młodzież korzysta z organizowanych przez Kościół pielgrzymek, uczestniczy w światowych spotkaniach młodzieży. Wyjazdy te są często dofinansowywane przez organizacje kościelne i umożliwiają ich uczestnikom nawiązywanie kontaktów z innymi ludźmi, poznawanie miejsc kultu religijnego. Mają one także charakter emocjonalny.

Na związki turystyki z religią można jednak spojrzeć również z innej strony. Obok wartościowych spotkań młodego turysty z obiektami kultu i symbolami religijnymi oraz ludźmi wyznającymi różne religie, ważna jest też możliwość spotkania z ludźmi, którzy są znaczącymi autorytetami religijnymi lub moralnymi²⁹.

Badana młodzież podczas wyjazdów religijnych organizowanych za pośrednictwem Kościoła korzystała z taniej formy wypoczynku. Uczestnicząc w turystyce pielgrzymkowej, nocowała na przykład u rodzin, krewnych, znajomych bądź w domach studenckich, schroniskach młodzieżowych czy klasztorach. Młodzież brała także udział w światowych spotkaniach młodych, podróżując zarówno po Polsce, jak i świecie. Była to głównie turystyka pielgrzymkowa związana z kultem religijnym. Jej inicjatorem, jak również inicjatorem światowych spotkań młodzieży, był papież Jan Paweł II, którego pontyfikat stanowił szczególny wkład w rozwój turystyki pielgrzymkowej w ogóle, w tym młodzieżowej turystyki pielgrzymkowej³⁰.

Znaczenie turystyki religijno-pielgrzymkowej polega nie tylko na tym, że jest ona manifestacją przeżycia religijnego młodych wyznawców jednej wiary, ale stanowi także zaproszenie do dialogu i współdziałania ludzi różnych religii czy przekonań. Pielgrzymki tradycyjne dawały przede wszystkim okazję do spotkania ludzi tej samej religii. Nowością w pielgrzymkach Jana Pawła II było nie to, że – podobnie jak apostoł narodów św. Paweł – przemierzał kraje zamieszkiwane przez ludzi różnego koloru skóry, różnych kultur i tradycji, ale że w spotkaniach z nim brali udział ludzie różnych światopoglądów i że ze wszystkimi chciał i potrafił rozmawiać. W tych spotkaniach pielgrzymkowych brali udział nie tylko katolicy, dla których papież był Ojcem Świętym, Głową Kościoła, ale także wyznawcy innych religii (jak to miało miejsce w Asyżu 27 października 1986 roku, kiedy to w modlitwach o pokój świata wzięło udział 47 delegacji i 68 przedstawicieli różnych religii)³¹.

²⁹ K. Przeclawski, *Człowiek a turystyka*, op.cit., s. 144.

³⁰ Ibidem, s. 145.

³¹ Ibidem, s. 146.

Podsumowanie

W Polsce znajduje się ponad 500 miejsc kultu religijnego. Większość z nich przynależy do Kościoła rzymskokatolickiego. Stanowią one interesujący cel pielgrzymek religijnych młodzieży oraz są miejscem, w którym istnieje możliwość spotkania z osobistościami Kościoła. Na szczególną uwagę zasługują europejskie spotkania młodych, np. spotkania młodych w Lednicy pod Gnieznem. Organizowane przez dominikanina o. Jana Górę i Duszpasterstwo Akademickie Dominikanów w Poznaniu spotkania w Lednicy to najważniejsza i największa młodzieżowa impreza religijna w Polsce. W 2009 roku w spotkaniu tym wzięło udział 97 tys. osób³².

Niektóre ilościowo-jakościowe wyniki badań przedstawione w artykule wskazują, że turystyka pielgrzymkowa wśród młodych ludzi cieszy się dużą popularnością. Uczestniczyło w niej około 72% badanych. W turystyce tej częściej brała udział młodzież z liceów ogólnokształcących niż ze średnich szkół zawodowych.

Z badań wynika również pozytywna zależność występująca między przynależnością młodzieży do organizacji kościelnych a jej uczestnictwem w turystyce pielgrzymkowej. Organizacje te bardziej inspirowały do tego typu turystyki, niż organizacje świeckie.

Turystyka religijna stwarza też możliwości zaspokojenia ważnych potrzeb młodzieży, wśród których należy wymienić: potrzebę poznania, twórczego myślenia, nowych doświadczeń, pielęgnowania dziedzictwa kulturowego.

W zaspokajaniu potrzeb bezpośrednią rolę odgrywają motywy uczestnictwa młodzieży w turystyce religijnej. Respondenci kierują się kilkoma podstawowymi motywami: motywem emocjonalnym (osobisty kontakt z Bogiem, motyw błagalny); motywem przyjaźni, bycia we wspólnocie (poznanie innych ludzi); motywem poznawczym (chęć poznania nowych miejsc, zabytków); motywem zdrowotnym (poprawa warunków psychofizycznych, rekreacja) itp.

Tradycja chrześcijańskiego wychowania owocuje naturalnym dążeniem każdego człowieka do realizacji potrzeb wymienionych powyżej (oraz innych), szczególnie istotnych w życiu młodzieży.

³² www.Lednica.pmedia.pl.

SOCIAL BACKGROUND FOR YOUNG PEOPLE'S PARTICIPATION IN RELIGIOUS TOURISM IN THE LIGHT OF EMPIRICAL RESEARCH

Summary

The paper presents participation of young people from secondary schools in young people's tourism. Particular emphasis was on motivation for participation in religious tourism, the most frequently visited places of religious worship in Greater Poland as well as on membership of young people in church organizations.

The results of the study showed that 71% of the respondents participated in religious tourism. Young people were members in a variety of church organizations which perform educational functions, form social attitudes and strengthen abilities of living in the society. The respondents were guided by the following types of motivation: satisfying emotional needs (personal contact with the God, begging motivation), need for friendship within a community (making new friends), cognitive motivation (eagerness to visit new locations and historical places), entertainment, health-related motivation (improvement in psychophysical health status, recreation). Emotional and cognitive motivations seem to be the most important among those reported by young people.

The paper has a theoretical and empirical character. It was written based on analysis of the literature and results of empirical survey.

Translated by Rafał Wielgat